

“Als het water komt, is het land onleefbaar”

Na de tsunami in Japan vroeg HP/De Tijd zich af of de chaos in Nederland net zo groot zou worden als dijkkring 14 zou breken. Het artikel bood een weinig bemoedigend beeld. De vraag is zeker reëel en relevant. Relevant, omdat dijkkring 14 het grootste deel van de Randstad omvat inclusief de vier grootste steden (gedeeltelijk). Reëel omdat dit gebied zowel vanuit de Noordzee als vanuit de rivieren bedreigd kan worden, waarbij ook een combinatie van beide mogelijk is. Heeft de overheid een plan van aanpak, ook al is de kans op zo'n ramp klein? Hoe goed zijn we erop voorbereid? Aanleiding voor een gesprek met Elma Meijerink, projectleider van het Coördinatieplan Dijkkring 14, opgesteld in overleg met alle betrokken organisaties. Het gesprek vond plaats in het kantoor van de Veiligheidsregio Utrecht op het industrieterrein Lage Weide.

Wat voor project hebt u geleid?

“Na de overstromingen in New Orleans als gevolg van de orkaan Katrina in augustus 2005 is in Nederland in 2008 de Task Force Management Overstromingen ingesteld. Dat was een initiatief van de toenmalige ministeries van Verkeer en Waterstaat en Binnenlandse Zaken. Vanuit de Veiligheidsregio Utrecht is erop aangedrongen apart naar dijkkring 14 te kijken. Het is de grootste dijkkring van Nederland en beslaat het gebied tussen Amsterdam, IJmuiden, Hoek van Holland, Rotterdam, Gouda en Utrecht. Er wonen drie miljoen mensen en 65 procent van ons bruto nationaal product komt er vandaan. Bij de nationale risico-inventarisatie is vastgesteld dat het risico van overstroming klein is, maar de gevolgen catastrofaal zijn als het toch gebeurt. Vraag

was: hoe regel je de veiligheid in dit gebied? Want een dijkkring hoeft niet congruent te zijn met enige andere vorm van bestuurlijke indeling. Dijkkring 14 is dat zeker niet. We hebben hier te maken met 59 gemeenten, zes veiligheidsregio's, vijf waterschappen, drie provincies, drie Rijkswaterstaatsdiensten en het Rijk. Opdracht voor het project dat ik geleid heb, was in een bestuurlijk convenant afspraken maken over wie wat doet bij dreiging of doorbraak.”

Wat is een veiligheidsregio?

“Sinds 2010 is de Wet op de Veiligheidsregio's van kracht. Bij een lokale ramp is de burgemeester primair verantwoordelijk voor de benodigde maatregelen. Bij een grotere regionale ramp heeft de voorzitter van de veiligheidsregio doorzettingsmacht.

Doorgaans is dat de burgemeester van de grootste stad in de betreffende regio. De veiligheidsregio stuurt politie, brandweer en geneeskundige hulpverlening aan. In dijkkring 14 hebben we te maken met de veiligheidsregio's Kennemerland, Hollands-Midden, Haaglanden, Rotterdam-Rijnmond, Utrecht en Amsterdam-Amstelland. Bij overstromingen spelen twee elementen: het preventieve gedeelte (wat doe je als er een doorbraak dreigt?) en de afloop (wat doe je als daadwerkelijk een doorbraak plaatsvindt?). Het preventieve gedeelte is het meest interessant.”

Hoezo, het meest interessant?

“Als het water eenmaal gekomen is, is het land voorlopig onleefbaar. Los van de vraag of het water zout of zoet is, vallen de nutsvoorzieningen uit. Vraag is of de wegen er nog liggen. Er ontstaat een onleefbare situatie. Je bent jaren bezig het land weer op te bouwen. Met preventie kun je veel bereiken. Ook in 1953 waren de gebieden waar de bevolking tijdig gewaarschuwd was, het beste af. Je kunt evacueren: hoe doe je dat, waar breng je de mensen heen en hoe vang je hen op? Je kunt ook inrichtingsmaatregelen nemen zoals compartimentering en het bouwen van pompstations, noodstroomvoorzieningen, ziekenhuizen, etc. op veilige plekken. Er zijn waterbeheermaatregelen mogelijk in overleg met waterbeheerders in andere gebieden, bijvoorbeeld ten aanzien van het peilbeheer op het IJsselmeer.”

Wat staat er in het coördinatieplan?

“Om te beginnen heb je binnen al die betrokken overheden en diensten te maken met een functionele en een algemene 'kolom'. Functioneel zijn de waterschappen, de diensten van Rijkswaterstaat en een deel van het provinciale apparaat. Algemeen zijn de gemeenten, de veiligheidsregio's, de provincies en het Rijk. Binnen beide groepen hebben we gekeken waarover je afspraken

Elma Meijerink

moet maken en overeenstemming moet bereiken.”

“Dijkkring 14 kent drie hoofdreigingen. De eerste is een doorbraak van de zeewering vanuit de Noordzee. Die is te verwachten in het stormseizoen. Deze doorbraak kun je niet lang van tevoren zien aankomen. Of het gebeurt, blijft heel lang onzeker. De tweede is een doorbraak vanuit de Rijn en Maas. Die zie je aankomen, daar kun je berekeningen over uitvoeren. Of het gebeurt, is veel zekerder. Bij ons loopt dijkkring 15 (de Krimpenerwaard en het zuidwestelijk deel van Utrecht) altijd eerst onder. De derde is een combinatie van een hoge zeestand met een grote rivierwaterafvoer, eventueel gecombineerd met een falen van de Maeslantkering, in het Rotterdamse.”

“Van deze drie dreigingsituaties hebben we onder andere bekeken wat preventieve evacuatie betekent. Bij dreiging vanuit zee kun je alleen naar het oosten evacueren, want in het zuiden en noorden is de dreiging gelijk. We onderzochten waar het water heengaat als de kust doorbreekt, wat het effect is van binnendijken, spoordijken, autowegen etc.? Oude kernen zijn vaak boven NAP aangelegd. In grote lijnen is het wel zo dat in dit geval in het hele gebied water komt te staan. Bij dreiging vanuit de rivieren ligt dat geheel anders. Je kunt dan ook naar het noorden en zuiden evacueren, er blijven meer delen droog binnen het gebied. Dreiging drie heeft alleen gevolgen tot Zoetermeer en Den Haag, maar er lopen in Rotterdam wel grote woonwijken met veel mensen heel snel vol. Dat wil je niet meemaken.”

En wie bepaalt nu wat?

“De functionele ‘kolom’ adviseert de algemene. De waterschappen en de rijksdiensten stemmen het dreigingsbeeld af. Tevens worden mogelijke waterbeheermaatregelen tussen de waterbeheerders in dijkkring 14 besproken. De veiligheidsregio’s blijven zelf verantwoordelijk voor de bestrijding en gevolgen van een (mogelijke) overstroming binnen dijkkring 14. Alleen bovenregionaal is er in elk geval afstemming over de communicatie naar de burgers en mogelijke evacuatie. Daartoe overleggen de voorzitters van de veiligheidsregio’s met elkaar. Bij verschil inzicht kan de Commissaris der Koningin een aanwijzing geven. Communicatie is hier heel belangrijk. De mensen, vooral die in grensgebieden, moeten geen verschillende instructies krijgen. Hoek van Holland bijvoorbeeld valt onder Rotterdam-Rijnmond. De gemeente Westland, daaraan grenzend, waar zo’n 100.000 mensen wonen, valt onder Haaglanden. Maar het is in feite één gebied, dus die voorzitters moeten dezelfde boodschap uitdragen. Afspraken over al dit soort zaken staan in het convenant, ook wie initiatief neemt, wie bijeenkomen etc. Initiatief neemt degene die als eerste problemen verwacht. Bij dreiging aan de kust zijn dat het Hoogheemraadschap van Rijnland en Veiligheidsregio Haaglanden. Bij dreiging vanuit de rivieren Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden en Veiligheids-

regio Utrecht, bij dreiging in Rotterdam het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard en Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond.”

Is evacuatie realiseerbaar?

“Dat is een hamvraag. Er zou een operationeel plan Evacuatie komen, maar het denken daarover is aan het veranderen. In 1995 hebben we bij de evacuatie van de Bommelerwaard gezien dat een deel van de mensen evacuatie zelf regelt. Bij orkaan Irene heeft men onlangs nog een deel van Manhattan preventief geëvacueerd. Men had grote opvanglocaties voor 70.000 mensen. Er kwamen er nog geen 10.000. Ook daar regelden mensen het zelf. In New York ging een deel van de mensen niet weg en had achteraf gelijk. Het viel mee. Maar als het niet meevalt en drinkwater, elektriciteit en riolering niet meer functioneren, ontstaat snel een heel moeilijke situatie. De nood hangt ook af van de stand van het water. Een diepe polder loopt vol, elders staat misschien een halve meter. Maar stel dat je één miljoen mensen zou moeten redden uit de Randstad als die overstromt. Hoe doe je dat? Met helikopters kom je niet ver. Zo’n situatie moet je dus voor zijn. Dat betekent dat je een aantal dagen tevoren in een situatie met een hoge mate van onzekerheid heel moeilijke beslissingen moet nemen die misschien achteraf niet nodig blijken te zijn.”

Wie neemt zo’n beslissing?

“Een dijkgraaf kan niet tot evacuatie van grote gebieden besluiten. Die verantwoordelijkheid ligt bij het algemeen bestuur. Dat is altijd de voorzitter van de veiligheidsregio: de Commissaris der Koningin of de minister van Veiligheid en Justitie, afhankelijk van de omvang van het bedreigde gebied. Het belang van het convenant is niet alleen dat dit soort afspraken en verantwoordelijkheden zijn vastgelegd maar ook dat het denken over veiligheid een impuls gekregen heeft. Dat veel meer preventief gedacht wordt. Dat noodstroominstallaties van ziekenhuizen niet in de kelder mogen staan. Dat essentiële voorzieningen apart beschermd kunnen worden door ze op een terp te plaatsen of er een dijk omheen te leggen. Dat leidingsystemen echt gesloten moeten zijn. Dat mensen weten waar zij eventueel naartoe kunnen.”

Langs welke weg bent u in dit werk terechtgekomen?

“Ik ben in 1963 geboren in Vlaardingen. Van 1982 tot 1986 studeerde ik HBO-verpleegkunde en van 1989 tot 1992 Gezondheidswetenschappen aan de Universiteit van Maastricht. Mijn eerste baan was wijkverpleegkundige in Vlaardingen. Daarna ben ik projecten in de thuiszorg gaan leiden, altijd gedreven vanuit een drang tot kwaliteitsverhoging: het moet beter kunnen. Ik ben vervolgens hoofd bedrijfsbureau geworden en hield mij bezig met informatievoor-

ziening en automatisering. Mijn werk kreeg een steeds algemener karakter. Dat beviel mij uiteindelijk niet meer, ik wilde terug naar de inhoud en ben in 1998 inspecteur Gezondheid bij het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport geworden bij de Hoofdsinspectie in Den Haag.”

Wat doet een inspecteur Gezondheid?

“Die toetst de kwaliteit van de gezondheidszorg in instellingen. Van daaruit kwam ik terecht in de rampenbestrijding.

“Veel preventieve maatregelen mogelijk”

Bij de millenniumovergang zat ik in het Millenniumplatform Zorg. In 2000 ben ik overgestapt naar de Octaafadviesgroep in Nieuwegein. Ik begon op 1 mei. Op 13 mei vond de vuurwerkramp in Enschede plaats. Wij kregen opdracht om de nazorg te regelen. Bij de Bijlmerramp in 1992 bleek dat bij betrokkenen langdurige behoefte bestaat aan een plek voor nazorg, zowel psychisch als somatisch. We hebben toen een informatieadviescentrum opgericht, waar de mensen lange tijd terecht konden. Na de brand in Volendam hebben we ook daar zo’n centrum opgezet. In 2001 ben ik met mijn eigen bureau begonnen en partner bij Octaaf geworden. Vanaf 2007 werk ik alleen vanuit mijn eigen bureau ZLF Advies bv. Ik adviseer op het gebied van rampenbestrijding, crisisbeheersing en gezondheidszorg. Ik werk alleen, maar schakel indien nodig collega’s in. Zo werd ik projectleider voor dijkkring 14.”

Loopt dit project nog verder?

“Er moet nog heel veel gebeuren. Ik heb veel geleerd, ook omdat ik overal in de keuken mocht kijken. Volgend jaar gaat de Stuurgroep Management Overstromingen een oefening houden, samen met de dijkkringen 14, 15 en 44. Bij de voorbereiding daarvan ben ik ingeschakeld. Ik was ook leider van een project ‘niet-zelfredzamen’: Wat doe je bij een overstroming met mensen die niet zonder hulp van anderen wegg kunnen of in zorginstellingen verblijven? Grootschalig evacueren is zo complex dat je je moet afvragen of je dat wel moet willen. Moet je niet veel meer denken aan voorzieningen in gebouwen die niet onder water komen te staan? Water is een interessant gebied, maar moet in dit soort voorbereidingsprojecten qua financiering concurreren met allerlei andere bedreigingen, zoals een kernramp of een griepiepidemie. Bij de laatste geldt dat een goede infectiebestrijding voorkomt dat een ramp ontstaat. Zo kun je in de principes van aanpak weer van elkaar leren, vooral op het gebied van preventie, als je maar bereid bent over je eigen schutting heen te kijken.”

Maarten Gast